

ΘΕΛΞΙΝΟΗ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

Ο ΜΕΝΑΝΔΡΟΣ

ἡ περὶ νέας Κωμωδίας παρ' Ἑλλησι.

(Συνέχεια, ὄρα Φυλ. ΙΔ΄.)

Εὐθὺς ἅμα ἡ κωμωδία ἔτεινε τὴν προσοχὴν πρὸς τὸν ἰδιωτικὸν βίον, περιῆλθεν εἰς τὴν ἀναπόφευκτον ἀνάγκην τοῦ εἰσχωρῆσαι εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς οἰκογενείας, ἵνα οὕτως ἐξενέγκῃ εἰς φῶς τὰ μυστήρια καὶ τὰς πολυαρίθμους περιπετείας, αἵτινες διαταράττουσιν αὐτὴν καὶ ὧν πληροῦται μέγα μέρος τοῦ ἀνθρωπίνου βίου. Ὁ ἔρως, ὁ γάμος, ἡ κατάστασις τοῦ ὠραίου φύλου, ἡ προίξ, ἡ πατρικὴ ἐξουσία, ἡ τῶν παίδων ἀγωγή, αἱ κληρονομίαι ἀνακυκῶσι τοσαῦτα πάθη, γαργαλίζουν καὶ ἐπομένως ἀναδίδουσιν εἰς φῶς οὕτω ζωνρῶς τοὺς χαρακτῆρας, ὥστε καὶ μέχρις ἡμῶν σχεδὸν ἡ κωμωδία περιῆλθε περιωρισμένη ἐντὸς τοῦ κύκλου τούτου· ἀλλ' ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Μενάνδρου ἢ τοῦ ἀνθρωπίνου βίου ἀπεικασία ὑπερεῖχε κατὰ τοῦτο· ἡ ὑπόθεσις ἦν οὐ μόνον νέα, ἀλλ' ἀντεστοίχει πρὸς μίαν ἐπανάστασιν, λάθρα καὶ βαθμηδὸν διενεργουμένην κατὰ τῶν οἰκογενειακῶν διατάξεων. Ἡ κατάστασις τοῦ ὠραίου φύλου ἦτον ἐν τῷ ἀλλοιοῦσθαι, ἡ ἀρχαία οἰκογένεια ἐν τῷ μεταμορφοῦσθαι, αἱ

θῦραι τοῦ γυναικωνίτου ἐν τῷ διαρρήγῃναι, καὶ ἡ πολιτικὴ καὶ ἠθικὴ αὕτη ἐπανάστασις ἦτο βεβαίως μία τῶν σπουδαιοτέρων ὅσαι ἤχθησαν εἰς πέρας ἢ παρεσκευάσθησαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἥτις, αὕτη καθ' ἑαυτὴν θεωρουμένη, οὐδὲν ἄλλο ἦτον ἢ γενικὴ τις μεταμόρφωσις.

Ἡ τοῦ ωραίου φύλου κατάστασις, ἔθει καὶ οὐχὶ νόμῳ κεκαλονισμένη, ἐπὶ τῶν ὀμηρικῶν χρόνων συνεκεφαλαιοῦτο εἰς δύο κυρίους ὁρους: ἡ τῆς οἰκογενείας ἡγεμονία ἦν ἐπιτετραμένη τὰ τῆς ἐσωτερικῆς τοῦ οἴκου διοικήσεως, ὅπερ ἔχει συνωδὰ τοῖς νόμοις τῆς φύσεως, καὶ ἦγε τὸ ζῆν ἀποχωροῦσα εἰς τὰ ἐνδότερα καὶ ἀσφαλέστερα τοῦ οἴκου, τοῦθ' ὅπερ ἦν ἐπόμενον, τοῦ βίου διαρρέοντος ἐν κινδύνοις καὶ ταραχαῖς, καθ' ὃν χρόνον τὰ ἔθιμα ταῦτα καθιεροῦντο. Καὶ ὁμως ἡ ἀποχώρησις αὕτη δὲν ὑπήγετο εἰς τὴν ἀπόλυτον δεσποτικὴν ἀρχὴν, τὴν καταδικάζουσαν εἰς ἀπομόνωσιν τὴν γυναῖκα τοῦ Ἀσιανοῦ. Naὶ μὲν ἡ γυνὴ σπανίως φαίνεται παρ' Ὀμήρῳ, ἀλλὰ ζῇ ἐν ἐλευθερίᾳ καὶ ἡ ἀποχώρησις αὐτῆς ἔχεται ἀξιοπρεπείας καὶ σωφροσύνης μᾶλλον ἢ καθήκοντος ἀπολύτου. Τὰ οἰκήματα αὐτῆς ἀπέχουσι τῶν τοῦ ἀνδρὸς καὶ κεῖται εἰς τὰ ὑπερῶα τῶν μεγάρων τοῦ Πριάμου καὶ τοῦ Ὀδυσσεώς. Ὅταν ἡ Πηνελόπη κατέρχεται πρὸς τοὺς μνηστῆρας, εὐωχουμένους καὶ περιῦδρίζοντας ξένον τινα, καλεῖ πρὸς ἑαυτὴν τὰς ἀμφιπόλους:

Ὁῃ δ' οὐκ εἴσιμι μετ' ἀνέρας· αἰδέομαι γάρ.

λέγει, καὶ κατέρχεται ἀμβροσίῳ κάλλει εὐπρεπισμένη,

Ὁὐκ οἴη· ἅμα τῇγε καὶ ἀμφίπολοι δὲ ἔποντο.

ἐπαναλέγει ὁ ποιητής.

Ἡ δ' ὅτε δὴ μνηστῆρας ἀφίκετο διὰ γυναικῶν,

Στὴν ῥα παρὰ σταθμὸν τέγεος πύκα ποιητοῖο,

Ἄντα παρειάων σχομένη λιπαρὰ κρήδεμνα·

Ἀμφίπολος δ' ἄρα οἱ κεδνὴ ἐκάτερθε παρέστη. ()*

Καὶ πάντοτε, κατὰ τοὺς παναρχαίους χρόνους, ἡ γυνὴ παρίστατο μετὰ τῆς μεγαλοπρεπείας ταύτης. Ἐδεῖτο δὲ τῆς μυστηριώδους ταύτης ἀποχωρήσεως, ὅτι δι' αὐτῆς ἐμετρίαζέ πως τὰς κτηνώδεις

(*) Ὀδυσσεύς Σ, στίχ. 184, 207—210.

τῶν ἀνδρῶν ὁρμάς. Θρησκευτικός τις χαρακτήρ ἀπεδίδετο τῇ ἐπιφυλάξει καὶ αὐτῇ τῇ ἀπομονώσει αὐτῆς, τοῦτο δ' εἶχε πρῶτιστον ἀμυντήριον κατὰ τῶν κινδύνων, τῶν περιμαινομένων αὐτὴν ἐν ἡμέραις πολέμων καὶ πειρατειῶν, ἐν ᾧ καθ' ἣν ἡ τῶν γυναικῶν ἀρπαγὴ ἀνῆπτε πολέμους ἢ ἐκίνει ἐκστρατείας μεμακρυσμένας. Ὡς πρὸς τὰ ἐσωτερικὰ, ἡ γυνὴ ἦτον ὁ τοῦ οἴκου οἰκονόμος· διένειμε τοῖς οἰκέταις τὸ ἔργον, ἐνηθεν, ὕφαινε. Τὰ μέγαρά εἶχον οἰκήματα τεταγμένα τὰ μὲν διὰ τὴν ὑφαντικὴν, τὰ δὲ διὰ τὴν ταλασιουργίαν. Ἡ Ἀνδρομάχη, κατὰ τὸ λέγειν τοῦ ποιητοῦ, ἐδίδε τροφὴν εἰς τοὺς ἵππους τοῦ Ἑκτωρος· Καὶ τίς δὲν ἀνέγνω μυριάκις τὸ θελκτικὸν τῆς Ναυσικάας ἐπεισόδιον, τῆς καλῆς ἐκείνης νεάνιδος, εἰς τὴν πρῶτον ἡδὴ ἐπέρχεται ἡ ἰδέα τοῦ γάμου καὶ ἤτις, γαργαλιζομένη ὑπὸ τῆς νεανικῆς κενοδοξίας τοῦ νὰ φανῇ φιλόπονος καὶ ἐγρηγορικὴ, ἀπὸ πρωΐας παραγίνεται εἰς τὸν ποταμὸν μετὰ τῶν θεραπαινίδων, ἵνα πλύνῃ τὰ βερυπωμένα ἱμάτια· Ὡς ἐκ τῶν τῆς Βίβλου, οὕτω καὶ ἐκ τῶν ὁμηρικῶν εἰκόνων συνάγομεν ὅσον οἶόν τε τὸν ὀρισμὸν τῆς καταστάσεως τοῦ ωραίου φύλου ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Ὁμήρου· ἐπήγαζεν ἐκ τῶν τῆς φύσεως διατάξεων, συνδουαζομένων μετὰ τῶν προφυλάξεων καὶ τῶν ἀναγκῶν τῆς κοινωνίας· οὐδὲν ὅθεν εἶχε τὸ αὐστηρόν, εἰμὴ ὅσον ἰδιαίτερά τινες περιστάσεις ἐδύναντο νὰ καλέσωσι.

Ἄμα αἱ πόλεις καθησύχασαν, νέον εἶδος βίου ὡς πρὸς τὰ ἐξωτερικὰ καὶ νέου εἶδους κίνδυνοι ἐπελθόντες μετέβαλον τὴν τῶν πραγμάτων κατάστασιν πρὸς ζημίαν τῶν γυναικῶν. Αἱ πλουσιώτεραι καὶ μᾶλλον πολυάριθμοι πόλεις διεφθάρησαν ἐντὸς βραχέως. Ἡ περὶ τὰ ἤθη ἐλευθερία, αἱ καθημεριναὶ ἀφορμαὶ, ἡ ἔλλειψις ἀσφαλούς καὶ αὐστηρᾶς ἀγωγῆς παρὰ ταῖς γυναῖξιν, ἐνέβαλον αὐτάς εἰς θέσιν κινδυνωδεστέραν καὶ αὐτῆς τῆς τῶν μᾶλλον ἀναρχικῶν καὶ μᾶλλον ἀκολάστων χρόνων. Ἐν ταῖς ἀνθηροτάταις πόλεσιν ὁ βίος αὐτῶν περιωρίσθη φραγμῶ, οὐχὶ μὲν ἀπολύτῳ ἢ νομίμῳ, ἀλλ' ἀναλόγῳ ταῖς τοῦ χρόνου καὶ τῆς οἰκογενείας περιστάσεσιν. Αὐτοὶ οἱ νόμοι ἐφάνησαν συντρέχοντες αὐτῷ μέχρι τινός· ὁ Σόλων, φέρ' εἰπεῖν, ἔθηκεν ὄρους ταῖς γυναῖξιν περιφερομέναις τὰς ὁδοὺς· ἀπηγόρευσεν αὐταῖς τὸ ἐξέρχεσθαι τοῦ οἴκου ἐν καιρῷ νυκτός περὶ καὶ μὴ προηγουμένου λαμπαδηφόρου· βραδύτερον δὲ καὶ αὐτὸς οἱματισμὸς

αὐτῶν ὑπεβλήθη κανονισμῷ καὶ ἄρχοντες διωρίσθησαν ἐπαγρυπνοῦντες τῇ διαγωγῇ αὐτῶν τῇ ἐξωτερικῇ. Αἱ προφυλάξεις αὐται ἐλέγχουσι παρὰ μὲν τῇ πολιτείᾳ αὐστηρὸν περιορισμὸν, παρὰ δὲ ταῖς γυναῖξιν ἱκανὴν ὑπομονήν· ἀλλὰ τὸ ἀτοπώτερον ἦν ὅτι ἡ γυνή, ἀποκεχωρημένη τῆς κοινωνίας διατελοῦσα καὶ παρ' οὐδὲν τὸ πνεῦμα τιθεμένη, ἀπέκτησε πάσας τὰς ποταπότητας τοῦ οἰκιακοῦ βίου, εἰς ὃν ὑπέκειτο ἀπολύτως, καὶ γυμνὴ παρίστατο εἰς τὰ ὄμματα τοῦ κόσμου, γυμνὴ παντός προτερήματος, κάτοχος δὲ πάντων τῶν ἐλαττωμάτων τῆς ἑαυτῆς ἀδυναμίας· ἡ ἐξουσία παρ' αὐτῇ ἀποβαίνει ραδιοῦργος καὶ ζηλότυπος, ἡ προῖξ ἑλεγχος πικρὸς καὶ ἀφορμὴ ἀπαιτήσεων ἀφορήτων, φλέγεται περιεργείᾳ καὶ πειράται νὰ ὑπεκφύγῃ τὰ ἐπιπροσθοῦντα. Ἡ γυνή, ἥτις, ἐξασκοῦσα ἐλευθέρως τὰ νόμιμα αὐτῆς δίκαια, ἐδύνατο ἠθικῶς καὶ ἑαυτὴν καὶ τὰ περὶ αὐτὴν νὰ ὠφελήσῃ, τοῦναντίον, ὑπὸ τοιαύτην διάγουσα δουλείαν, ἐξευτελίζεται, καὶ ἕνεκα τῶν ποταπῶν αὐτῆς ἔξεων, ἕνεκα τῶν στενῶν τοῦ πνεύματος αὐτῆς ὁρίων, δὲν ἐπιζητεῖται εἰμὴ διὰ συντήρησιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καὶ διὰ πλουτισμὸν. Ἐκ τῆς τοιαύτης τοῦ ὠραίου φύλου καταστάσεως ἠρύσθη ἡ νέα κωμῳδία παρ' Ἑλλήσιν ἀφθόγους καὶ ποικίλας ὑποθέσεις. Οὕτω λοιπὸν τὸ ἐν πολιτείᾳ ζῆν ἀντικατέστησεν ἀνάγκας σχεδὸν δουλικὰς ἀντὶ τῆς ἐκουσίου καὶ ἀγαπητῆς ἐργασίας, ἀντὶ τῆς σεβαστῆς καὶ ἐπίσης ἐκουσίας ἀποχωρήσεως, αἵτινες ἀπετέλουν τοὺς δύο ἀρχικοὺς ὅρους τῆς τῶν γυναικῶν ζωῆς ἐπὶ τῶν παναρχαίων καὶ πατριαρχικῶν χρόνων· ὁ τε ἀνὴρ καὶ ἡ γυνὴ ἀνίσως πως καὶ ἀναρμόστως συνήρχοντο εἰς γάμον δίκην δεδουλευμένων καὶ ἡ κοινωνία εἶχεν ἀπωδᾶ τῇ οἰκογενείᾳ, ἡ, ὀρθότερον εἰπεῖν, ἡ οἰκογένεια δὲν ἐδύνατο νὰ ἐξοικειωθῇ ταῖς τῆς κοινωνίας νέαις ἀπαιτήσεσι.

Ἐφ' ὅσον ἡ γυνὴ ἐξέπιπτε πνευματικῶς τῆς θέσεως ἣν διέγραφεν αὐτῇ ἡ φύσις ἐν τῷ οἰκιακῷ κύκλῳ, ἐπὶ τοσοῦτον ὁ ἀνὴρ προὐχώρει κατὰ λόγον ἀντίθετον· αἱ ἡμέραι ἐκεῖναι ἦσαν ἡμέραι καθ' ἃς ἡ πολιτικὴ ἐλευθερία εἶπερ καὶ ἄλλοτε ἀπῆτει τὴν τοῦ πνεύματος καλλιέργειαν· αἱ φιλοσοφικαὶ ἔρευναι, ὁ ἔρως τῶν καλῶν τεχνῶν, τὰ τῆς ἱστορίας καὶ τῆς ποιήσεως ἀριστουργήματα, ἡ ἐμφάνησις τῶν ὑψηλοτέρων νοῶν, οἱ θεατρικοὶ τε καὶ ῥητορικοὶ καταγωνισμοὶ ἠρέθιζον πᾶν πνεῦμα καὶ πᾶσαν καρδίαν. Ὁ

διάλογος περιποιεῖτο τὴν χάριν, τὸ ὕψος καὶ τὸν πλοῦτον ἐκείνον, ὧς τινα διαφαίνονται αἱ τοῦ Πλάτωνος συγγραφαί· ἀλλὰ ταῦτα πάντα εἰς μόνην τὴν ἀγορὰν εἶχον χώραν καὶ ἐξηφανίζοντο εἰς τὸ κατώφλιον τοῦ οἴκου. Δὲν ἦτο πλέον ἀπλή τις διαφωνία ἢ κοινὴ τις θλίψις, διαταράττουσα τὸν συζυγικὸν βίον, ἦτον ἄβυσσος ἀχανής, ἥτις διηνοίγετο εἰς τοὺς κόλπους τῆς οἰκογενείας. Καὶ εἰς τὸ γεγονός τοῦτο ἀπέδωκαν οἱ πλείστοι τὴν ἀρχικὴν αἰτίαν τῆς παντελοῦς διαφθορᾶς, ἥτις, ἐκ τῶν πλουσίων τῆς Ἑλλάδος πόλεων καταρρέουσα, διεδόθη βραδύτερον πανταχοῦ. Καὶ δὲν ἠπατήθησαν, νομίζομεν, οἱ ἄνθρωποι· ὅτι ἐντὸς βραχείως γυναῖκες τινες, ὡς ἐκ τῆς θέσεως καὶ τῶν ἡθῶν αὐτῶν μᾶλλον ἐλευθέριοι διάγουσαι, ἐμπρέπουσαι τῷ νέῳ πολιτισμῷ καὶ διακεκριμέναι τὸν νοῦν, τὸ πνεῦμα καὶ τὴν παιδείαν, ἐφάνησαν ἔλκουςαι τὴν λατρείαν τῶν περιφανεστάτων ἀνδρῶν τῆς ἀρχαιότητος· τοῦθ' ὅπερ ἀπεκάλυπτε τὰ κακὰ, ὅσα κατέτρωγον τῆς οἰκογενείας τὰ σπλάγχνα καὶ ὑπεδείκνυνον ἴσως τὰ μέσα τῆς θεραπείας. Ἡ Ἀσπασία, παραγενομένη εἰς Ἀθήνας ἐκ Μιλήτου, ὑπεδέχθη εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς τοὺς ἐξόχους ἐκείνους νόας τοῦ καλλίστου τῶν αἰώνων, Περικλῆ, Σωκράτην, καὶ τοὺς τούτοις ὁμοίους. Ὡς πρὸς τὴν ἠθικὴν κατάστασιν τῆς ἐποχῆς, τὸ πρᾶγμα ὑπερέβαινε τὰ ὅρια, ἀλλ' ὁ οἶκος αὐτῆς παρέσχε τούλάχιστον πρῶτον ἤδη τὸ μαγευτικὸν θέαμα τῆς εὐγενεστέρας κλήσεως, ἣν ἔλαχεν ἡ γυνή, ὅταν πρὸς τὰ φυσικὰ τύχη ἔχουσα καὶ τὰ τοῦ πνεύματος κάλλη. Ὁ Περικλῆς ἀπέπεμψε τὴν γυναῖκα αὐτοῦ ἵνα γήμῃ τὴν Ἀσπασίαν καὶ τὰ δάκρυα, ὅσα ἔχυσεν ἐνώπιον τῶν Ἀθηναίων (ὧν ἄρχειν οὗτος μόνος ἡπίστατο καλῶς) ὅταν ὁ φθόνος κατηγόρησεν αὐτῆς, μαρτυροῦσι τὴν ἀγάπην τοῦ ἀνδρός. Καθὰ δὲ λέγεται, πολῖται ἐκ τῶν περιφανεστάτων ἔφθασαν μέχρι τοῦ ὀδηγεῖν τὰς γυναῖκας αὐτῶν πρὸς τὴν Ἀσπασίαν, τὸ μὲν ὅπως κινήσωσιν αὐτὰς εἰς ἀπομίμησιν, τὸ δὲ ὅπως ἐμπνεύσωσιν αὐταῖς ἀποστροφὴν πρὸς τὰς πεπαλαιωμένας καὶ τετριμμένας ἑξεις· ἀλλ' ἡ ἀπόπειρα αὕτη, ἐπαινετέα μὲν τὴν ἀρχὴν, ἀλλῶς ἦν λίαν ἐπικίνδυνος. Ἐν ᾧ χρόνῳ ἡ δημοκρατία διεπορνύετο, πᾶν δόγμα ἡμφισθητεῖτο, ἀδιακρίτως δὲ συνεχέοντο ὁσημέραι τό τε κακὸν καὶ τὸ καλὸν καὶ τὰ ἐκ παραδόσεως φερόμενα ἤθη περιεφρονοῦντο, ἐν ᾧ τοιαύτη, λέγομεν, ἡ διὰ συναναστροφῆς ἀναμόρφωσις τῆς ἀγωγῆς τῶν γυναικῶν ἀπέβαινεν ἄκαιρος καὶ ἡ

γυνή παρ' Ἑλλήσιν ἀδύνατον ἦν νὰ ἐξισωθῇ τὴν ἀξιοπρέπειαν τῇ Ῥωμαίᾳ. Τί δ' ἐκ τούτου προήλθεν; Αἱ ἑταῖραι κατέλαβον τὸ καινόν. Αἱ ἐκπεφασλισμέναι αὗται γυναῖκες, ἵνα ἐξασφαλίσωσιν ἑαυταῖς πλοῦτόν τε καὶ ἀρχήν, ὠπλίσθησαν πᾶν δέλεαρ, πᾶσαν αὐτῶν τὴν ἀγχίνοιαν ἠκόνησεν, διὰ τῶν νοερῶν πλεονεκτημάτων αὐξάνουσαι τὰς τοῦ σώματος καλλονάς· καὶ ἐν ᾧ πρότερον αἱ δοῦλαι καὶ αἱ πόρναι ἐθεράπευον τὰς κτηνώδεις ἐπιθυμίας, αὗται τότε, ὑπισχνόμεναι ἡδονὰς μᾶλλον εὐγενεῖς κατ' ἐπιφάνειαν, μετεποιοῦν τὴν τρυφήν εἰς πάθος καὶ οὕτω, διὰ τῆς νέας ταύτης γοητείας, καθιέρουν εἰς δοξολογίαν τῆς ἀκολασίας τὰς δυνάμεις τοῦ νοός, τὸ εὐγενέστερον τῶν ἀνθρωπίνων προσόντων.

Ἐκ τούτου συνάγομεν ὅτι τὰ ἀρχαῖα οἰκογονεϊακὰ ἔθιμα, μεταφωτισθέντα ἐν κοινωνίᾳ ἀλλοίας φύσεως, εἶπερ τι καὶ ἄλλο ἔβλαψαν αὐτὴν ταύτην τὴν οἰκογενεϊαν, καὶ τοῦτο διότι ἐν δέοντι καὶ ἀναλόγως ταῖς περιστάσεσι δὲν ὑπέστησαν τὰς ἀναγκαίας μεταβολάς, οὐδ' ἤγαγον μέγα κέρδος ἐκ τῆς συνεχοῦς τοῦ πνεύματος προόδου. Ἡ κατακλήρωσις ἐγένετο οἰκτρῶς· ἡ μὲν μήτηρ ἔλαχε τὰ ἀρχαιοτρόπα ἦθη καὶ τὰς ποταπωτέρας ἐργασίας, ἡ δὲ ἑταῖρα πάντα τὰ γόητρα τοῦ λόγου, τὰς χάριτας τοῦ πνεύματος, καλλιεργημένου καὶ ὑπὸ τῆς τέχνης ὠραϊσμένου· ἐκ τούτου δὲ πρόδηλον ὅτι ἐπανάστασις τις, παραπλησία ταῖς κατὰ τῆς πολιτείας ἐκρηγνυμέναις, ὑπέσκαπτε τοὺς κόλπους τῆς οἰκογενείας. Καὶ ὄντως· ἄταν τυχὸν νέα τινα στοιχεῖα, ἐκ τῆς τοῦ χρόνου φορᾶς παραχθέντα, εἰσδύσωσιν εἰς τοὺς κόλπους τῆς κοινωνίας, μέλη τινα τῆς πολιτείας, μὴ θέλοντα ἢ ἀδυνατοῦντα ν' ἀπαρνηθῶσι τὸ παρελθόν, δὲν συνοικειοῦνται ἀνυπερθέτως τοῖς στοιχείοις τούτοις, οἷς τὰ πάντα ἤδη ἐνδιδόασι, καὶ τότε τὸ τῆς ἀναρχίας πνεῦμα ραγδαῖον ἐπέρχεται καὶ τὰ πράγματα περιίπτουσιν εἰς σύγχυσιν καὶ ἀταξίαν, ἣν δέον νὰ διέλθωσιν ὅπως εὐθετιθῶσιν ἐκ νέου. Τούτου ἕνεκα αἱ γυναῖκες, ἐλαττούμεναι τὴν ἀξίαν, ὥς ἐκ τοῦ κατ' οἶκον περιορισμοῦ καὶ τῆς τηρήσεως τῶν πατροπαράδοτων ἐθίμων, ἠνέωξαν τὸ στάδιον εἰς τὰς περιφήμους ἑταῖρας — καὶ τὸ λαμπρόν τοῦτο σκάνδαλον καταλογιστέον ἐν ταῖς ἀφορμαῖς, ὅσαι συνετέλεσαν εἰς τὴν ἐξάμβλωσιν τῶν περιφανῶν ἐκείνων νοερῶν ἀγώνων, οὓς ἡ Ἑλλὰς ἐπεχείρησεν, εἰς τὸ μέλλον μὲν ἀφορῶσα, οὐδένα δὲ τὸ κατ' αὐτὴν ἀποφέρουσα καρπόν.

Πόσαι ὑπὸ νόμοι ἀμοιβαῖαι, πόσαι ἀναστατώσεις ἐσωτερικαί, πόση ἀυστηρότης, ὡς ἦν ἐπόμενον, προῆλθεν ἐκ τῆς τοιαύτης τῶν πραγμάτων καταστάσεως! Ἡ γυνὴ ἐξανίσταται κατὰ τοῦ περιορισμοῦ, ἐκδίκησιν ἀπειλοῦσα· οἱ σύζυγοι ἐπιτείνουνσι τὴν προσοχὴν καὶ αὐστηρότερον φυλάττουσι τὸν γυναικωνίτην. « Ἦδη, λέγει γυνὴ τις » παρ' Ἀριστοφάνει (α), ἤδη οἱ ἄνδρες ἐμβάλλουσι σφραγίδας καὶ » μοχλοὺς εἰς τοὺς γυναικωνίτιδας· καὶ τηροῦντες ἡμᾶς, προσέτι » τρέφουσι κύνας Μολοττικούς, ἵνα οὕτω φοβίζουσι τοὺς μοιχοὺς. » Παρὰ Μενάνδρῳ, ἐτέρα γυνὴ σκέπτεται λίαν ὀρθῶς περὶ τοιοῦτου. « Ὁ φρόνιμος ἀνὴρ, λέγει, δὲν σφραγίζει τὴν γυναῖκα εἰς τὰ » ἐνδότεα τοῦ οἴκου, ὅτι τότε ἡ περιέργεια κυριεύει αὐτῆς ἐπὶ » μᾶλλον τούναντίον δ' ἀφήσιν αὐτὴν περιφερομένην ἐλευθέρως » καὶ τὰ πάντα βλέπουσαν, ἵνα οὕτω, θεραπεύουσα τὴν ἑαυτῆς » ἐπιθυμίαν, ἀπέχη τοῦ ἐπιθυμεῖν ἀθέμιτα. Αὐτοὶ οἱ ἄνδρες μὴ δὲν » λιχνεύωσιν οὐδὲν ποτέ τις ἀποποιήθῃ αὐτοῖς; Ὁ πιστεύων ὅτι τη- » ρεῖ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, ἐμβάλλων σφραγίδας καὶ μοχλοὺς, ἀπα- » τᾶται, καὶ μάλιστα τὴν ὅσῃ ἔχη τὴν σοφίαν, οὗτός ἐστιν εὐήθης » μᾶλλον ἢ σοφός. Ὅταν οἱ πόθοι τῆς καρδίας ἡμῶν φέρονται πρὸς » τὰ ἔξω, ἡμεῖς, ταχεῖαι ὡς βέλη ἢ ὡς πετηνὰ, δυνάμεθα νὰ ἐφεύ- » ρωμεν τὰ μέσα τῆς θεραπείας καὶ περιφρονοῦμεν τὰ ἐμπόδια, ὅτι » καὶ αὐτὸν τὸν πανόπτην Ἄργον ἐξαπατῶμεν· τί δὲ τότε συμβαί- » νει; Ὡς ἐπίμετρον, τὸ γελοῖον ἐπεταὶ τῇ λύπῃ· ὁ ἀνὴρ ἀπομένει » μετὰ τῆς μωρίας αὐτοῦ καὶ ἡ γυνὴ κλέπτεται ».

Ὁ Μολιέρος, ὡς γνωστὸν, ἐμελέτα τὸν Μενάνδρον καὶ ἐκ τούτου ἠρύσθη τινὰ τῶν γνωμικῶν αὐτοῦ, οἷον:

Μὴ προσμένῃς θυρατέρα ἢ γυναῖκα τιμημένη

Nà σοῦ κάμῃ ἡ μοραζία καὶ ἡ θύρα ἡ κλεισμένη. (β)

καὶ ἐν τῇ Σχολῇ τῶν Συζύγων (L' Ecole des Maris)

**Ar καμιά σοῦ καρφωθῇ*

Εἰς τὸν ροῦν ιδέα, εἴτε στραβή, φίλε, εἴτ' ὀρθή,

Μὴ φαρτάζεσαι πῶς εἶναι δυσκολία δὰ μεγάλη

(α) Ἐν Θεσμοφοριαζούσαις.

(β)

Les verrous et les grilles

Ne font pas la vertu des femmes et des filles.

Εἰς τὰ δάκτυλα τὰ παίξῃς τὸ δευτέρου κεφάλι (α).

Ἄλλὰ τὰ γυνωμικὰ ταῦτα σήμερον δὲν σημαίνουν σι, τι καὶ παρὰ Μενάνδρῳ, ἐξ οὗ ἐλήφθησαν. Ὁ Σγαναρέλλος εἰκονίζει ἀπλῶς ἓνα δυσπρόσιτον καὶ ιδιότροπον ἰδιώτην, ὃ δὲ τῶν γυναικῶν προορισμὸς ἀφορᾷ τὴν διασκευὴν τοῦ δράματος, καὶ πῶς ἀποβαίνει ἀπίθανος ἢ τοῦλάχιστον δὲν ἀνάγεται εἰς γεγονότα συνήθη παρὰ Γάλλοις. Παρὰ Μενάνδρῳ ὅμως τὸ πρᾶγμα δὲν ἔχει οὕτως· ἐκεῖ εἰκονίζει, ἢ, ὀρθότερον εἰπεῖν, ἐκφράζει αὐτὴν τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων, ἡμερήσιόν τινα ἀγῶνα, πηγάζοντα ἐκ τῆς πρὸς ἀλλήλας διαμάχης παλαιῶν καὶ νεῶν ἑξεων, ἐκφράζει ἐνὶ λόγῳ ὅλην μίαν ἐπανάστασιν, ἄλλοιοῦσαν τὴν κατάστασιν τοῦ ὠραίου φύλου· τοῦθ' ὅπερ ἀναμφιλέκτως, σπουδαιότατόν ἐστι καὶ περιάπτει χαρακτηριστῆρα ὄντως σοβαρὸν καὶ ἱστορικὸν ταῖς οἰκιακαῖς ταύταις ἔρσι.

Ἔτερον θέμα, ἐν πολλῇ μὲν χρήσει παρὰ τοῖς νεωτέροις κωμωδοποιοῖς, οὐχὶ δὲ καὶ παρὰ τοῖς τότε, εἰσὶν οἱ ἐπ' ἀργυρολογία γάμοι. Πόσας ὠφελείας ἀποφέρει ἀπὸ τῆς προικὸς ἡ γυνή, ὑπερασπιζομένη ἢ ὑπερβαίνουσα τὰ ἑαυτῆς δίκαια! καὶ πόσον οἱ ἄνδρες ἀγανακτοῦσιν ὑπὲρ τὸ μέτρον, θηρεύσαντες τὰ πλοῦτη! μετὰ πόσης ζέσεως συζητοῦσι τοὺς κανόνας ὧσους ἔδει νὰ τηρήσωσι πρὸς ἐπιτυχίαν γάμου καταλλήλου! «Θεοὶ Ὀλύμπιοι, ἐπιφωνεῖ τις, ἡρμοζέ μοι ἡ Κροβύλη, τὸ πηχυαῖον τοῦτο γυναικάριον, διότι ἔφερε μοι » τριακαίδεκα τάλαντα!» — «Ἐν καιρῷ γάμου, λέγει ἕτερος, μελετήσας, ὡς φαίνεται, βαθύτερον τὸ ζήτημα, ἔπρεπε νὰ πράττωμεν » ὅ, τι καὶ ἐν καιρῷ ἀγορᾶς. Τίς ἡ χρεία τοσαύτης ἐρεύνης περὶ » πραγμάτων ματαίων, περὶ τοῦ πάμπαν τῆς μελονύμφου, περὶ τῆς » μάμμης, ἐν ᾗ οὐδεὶς λόγος γίνεται περὶ τῆς γυναικὸς, μεθ' ἧς » πρόκειται νὰ διέλθωμεν ὁλόκληρον τὴν ζωὴν;... Ἐξετάζομεν τὸ » ἀργύριον, τὸ ὅποιον οὐδὲ πέντε μῆνας παραμένει, οὐδαμῶς δ' » ἐκείνην ἣτις ἐπὶ ζωῆς μᾶς ἐπιφορτίζεται· ἡτιςδὴποτε καὶ νύ- » χη, εἴτε ἰδιότροπος, εἴτε ὀργίλη, εἴτε σκυθρωπὴ, εἴτε φλύαρος, » ἀδιάφορον, εἴν' εὐπρόσδεκτος. ὦ! τὸ κατ' ἐμὲ, ὁδηγήσω μου τὴν » θυγατέρα εἰς τὴν ἀγοράν, ἵνα οὕτως ὁ θέλων ἴδῃ, λαλήσῃ καὶ ἑξε-

(α) Quand nous nous mettons quelque chose en la tête,
Que l'homme le plus fin ne soit pas une bête...

» τάση ὁποῖαν τινὰ μάστιγα μέλλει νὰ λάβῃ, διότι πάντοτε μάστιξ
 » ὑπῆρξεν ἡ γυνὴ καὶ εὐτυχέστερος ὁ τῆς μικροτέρας τυχών! » Οἱ
 λόγοι οὗτοι ἔχουσι τοῦ δηκτικοῦ τῶν τοῦ Σγαναρέλλου· πρὸς ἀντι-
 στάθμισιν ὅμως ὑπάρχουσιν οἱ παραμυθηταί, οἵτινες τὰ πάντα ἐξε-
 τάζουσι λογικῶς, τὰ τε καλὰ καὶ τὰ κακά. « Ἐκλαμβάνεις ἐπὶ κα-
 » κοῦ τὸ πρᾶγμα, λέγει ὁ παραμυθητὴς οὗτος· δὲν ἐξετάζεις εἰμὴ
 » τὰ δυσάρεστα καὶ τὰ λυπηρὰ τοῦ γάμου καὶ ὀλιγωρεῖς πρὸς τὰ
 » καλὰ. Οὐδαμοῦ, φίλε Σύμιλε, εὔρης τὸ καλὸν ἀμιγρὲς κακοῦ. Ἡ
 » πλουσία γυνή, ἀληθῶς, εἶναι ὀχληρά, ὅτι ἀφαιρεῖ τὴν περὶ τὸ ζῆν
 » ἐλευθερίαν, ἀλλὰ καὶ πόσα φέρει ἀγαθὰ! τέκνα ἐν πρώτοις, ἐπει-
 » τα, ὅταν ἀσθενήσῃς, ἔχει σε διὰ φροντίδος· ἐν ὥρᾳ δυστυχίας, αὐ-
 » τη μόνῃ συμμερίζεται σου τὰ δεινὰ καὶ μετὰ θάνατον κηδεύει σε
 » καὶ ἐνταφιάζει λαμπρῶς. Ταῦτα λογίζου, ὅταν καταλαμβάνῃ σε
 » ἡ λύπη τεθορυβημένον ἐκ τῶν οἰκιακῶν περισπασμῶν, καὶ οὕτω
 » τὰ πάντα θέλεις ἀνεχθῆ, ἀλλ' ἂν μόνον τὰ λυπηρὰ καὶ οὐδὲν πλεόν
 » θέλῃς νὰ ἐξετάζῃς, τότε, βεβαίως, μέχρι τελευταίας πνοῆς θέ-
 » λεις πάσχει. » Ἄν ἡ περικοπὴ αὕτη ἔχῃ εἰρωνείας ἢ μὴ, ἀγνο-
 οῦμεν ἡμεῖς, ὅτι λείπεται ἡ ἀπόκρισις· ἀλλὰ τὸ καθόλου συμπέρα-
 σμα δὲν φαίνεται συνηγοροῦν τῷ γάμῳ. « Ἄν ἔχῃς σώας τὰς φρέ-
 » νας, ἄπεχε τοῦ γάμου, καὶ μὴ ἀλλάξῃς τὴν ἐνεστῶσαν ζωὴν σου.
 » Ἐγὼ ἔλαβα γυναῖκα, ἐγὼ, καὶ διὰ τοῦτο συμβουλεύω σε ν' ἀπέ-
 » χῃς.—Ἄλλ' ἀπεφάσισα ἤδη· ὁ κῦβος ἐρρίφθη! — Δεῦτε λοιπὸν καὶ
 » ὁ θεὸς μετὰ σοῦ! ἐμβαίνεις εἰς πέλαγος ἀμμηχανιῶν καὶ πέλαγος
 » οὐχὶ ὥς τὸ τῆς Αἰγύπτου, ἢ τὸ Λυβικόν, ἢ τὸ Αἰγαῖον, ὅπου τοῦ-
 » λάχιστον ἐκ τριάκοντα πλοίων ναυαγούντων σώζονται τρία· εἰς
 » τὸ πέλαγος τοῦτο ὅλοι ἐξαφανίζονται καὶ οὐδεὶς σώζεται. »

(Ἐπεταί.)